कथंत्वद्रावंगच्छतीतितत्राह गुणानिति एतानगुणान्महदादित्रयोविंशतिविकारात्मनापरिणतान् देहसमुद्रवान्स्थूलदेहस्यसमुद्भवोयेभ्यस्तान्अतीत्यजीवजेवातिकम्यनिर्विकस्पकसमाध्यभ्यासेनबाधित्वाऽम् तंमोक्षमश्चतेप्रामोति एतेनानंदावाप्तिर्गुणात्ययप्रयोजनमुक्तं यतोमुक्तःजन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तःसन्नितितुअनर्थनिष्टिक्तिरुक्ता।॥२०॥प्रकृतितोमुक्तिप्रकारेउक्तेऽथमुक्तलक्षणानिषृच्छन्जेनुनउवाचे केरिति कैलिंगेश्विङ्गेस्वीन्गुणानेतान्व्याख्यातान्अतीतोभवतिषुमान्हेप्रभो सचिकमाचारःकोस्याचारःकथंकेनचप्रकारेणैतांस्वीन्गुणानितकम्यवर्तते ॥ २१॥ तत्राद्यस्योत्तरमाह प्रकाशमिति प्रकाशप्रवित्तमोहाः सत्वरजस्तमसांकार्याणिव्युत्थानावस्थायांतानिसम्यक्षरहत्तानि सामान्येनपुंसकं तान्संप्रहत्तान्नद्वेष्टि नापिसमाध्यवस्थायांतानिनिहत्तानिसंतिकांक्षति सोयंनित्यसमाधिस्थोब्रह्मविद्वरिष्ठः यंप्रकृत्य श्रीभागवतेस्मर्थते देहंचनश्वरमवस्थितमुस्थितंवासिद्धोनपश्यतीति अत्रवासिष्ठेसप्तयोगभूमयउक्ताः ज्ञानभूमिःशुभेच्छाख्याप्रथमासमुदाखता विचारणाद्वितीयातुतृतीयातनुमानसा सत्वापत्तिश्वतुर्थीस्या त्ततोऽसंसिक्तिनामिका पदार्थाभावनीषष्ठीसप्तमीतुर्यगास्मृतेति तत्रयथोक्तासाधनसंपत्मुमुक्षांताप्रथमा श्रवणमननाख्यविचारात्मिकाद्वितीया निदिध्यासनहृपातृतीया एताःसाधनभूमयः सत्त्वापत्तिर्वस साक्षात्कारहृपाचतुर्थीफलभूता यस्यांयोगीकृतार्थीपिजीवन्मुक्तिसुखंपुष्कलंनानुभवित परास्तिस्रोजीवन्मुक्तेरवांतरभेदाः तत्रापिपंचम्यांभूमौस्वयंस्थितःस्वयमेवव्युत्तिष्ठति षष्ठ्यांपरप्रयत्नेन सप्तम्यांतुन

गुणानेतानतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवान् ॥ जन्मऋत्युजरादुःखैविमुक्तोऋतमश्चुते॥ २०॥ अर्जुनउवाच कैलिंगेस्नान्गुणाने तानतीतोभवतिप्रभो॥ किमाचारःकथंचैतांस्नीनगुणानतिवर्तते॥ २१॥ श्रीभगवानुवाच प्रकाशंचप्रवित्तंचमोहमेवच पांडव॥नद्देष्टिसंप्रवत्तानिननिवत्तानिकांस्नति॥ २२॥उदासीनवदासीनोगुणैर्योनविचाल्यते॥ गुणावर्ततइत्येवयोवतिष्ठति नेंगते ॥ २३ ॥ समदुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्ठारमकांचनः॥ तुल्यप्रियोधीरस्तुल्यनिदात्मसंस्तुतिः॥ २४ ॥

स्वतःपरतोवाब्युत्तिष्ठति सोयंनित्यसमाधिस्थःप्रकाशमित्यनेनश्लोकेनोक्तः ॥ २२ ॥ अथषष्ठ्यांपदार्थाभावन्यांगतोब्रह्मविद्वरीयानुच्यते उदासीनवदिति योयंसमाधौउदासीनइवास्तेव्युत्थानेकिमपिप्रयो जनमपश्यन् इदंममकर्तव्यमस्तीतिवासनाशृष्यत्वात् यआस्तेएवनतुपरप्रयत्नमंतरेणकदाचिदपिगुणैर्विचाल्यते परेणव्युत्थापितोपिगुणान्पश्यन्गुणावर्ततइत्येवज्ञात्वायोवतिष्ठतिस्तब्धएववर्ततेनतुगुणकतैरिष्टा निष्टस्पर्शैःइंगतेचलित अयमर्थः यथाकश्चिद्धंजानोरसनामोढ्यात्स्वयंशाकादिरसंनविदित परेणज्ञापितोपिकंचिद्रसविशेषमुपलभ्यापितत्रोदासीनएवास्ते झटित्येविवशेषदर्शनस्यितरोधानात्नतत्कतंसुखं दुःखंबापश्यिततद्वदयंज्ञेयः ॥ २३ ॥ अथपंचम्यांभूमावसंसक्तिनामिकायांस्थितोब्रह्मविद्वरउच्यते समेति समाधोसमेदुःखसुखेयस्यससमदुःखसुखः स्वस्थः स्वेनेवस्वेच्छयेवतिष्ठतीतिस्वस्थः यदातुनस 🗒 माधाविच्छातदास्वयमेवव्युत्तिष्ठतीतिभावः सोपिव्युत्थानावस्थायांसमलोष्ठारमकांचनोविरक्तइत्यर्थः तुल्यिपयापियः तुल्यिनदास्तुतिश्च त्रियापिययोनिदास्तुत्योश्वप्राप्तीतुल्योहर्षविषादशून्यः अत्रहे तुर्धीरइति यथाकश्विच्ळूरस्तीव्रप्रहारवेदमार्त्तीपिनव्यामुद्यतिधेर्याद्वेदनांचानुभवित तद्धदयंहर्षविषाद्यावनुभवन्नपिधेर्यान्नचलित पूर्वस्यतुजातायामपिवेदनायांहर्षायुदयएवनास्ति तत्पूर्वस्यतुवेदनेवनास्ती तिभेदः एतेनश्लोकत्रयेणसर्वेषांजीवन्युक्तानांसमाधौिलगानितसंवेद्यानिआचाराश्वपरसंवेद्यानिलिगान्युक्तानि ॥ २४ ॥